

ACP-EU JOINT PARLIAMENTARY ASSEMBLY
ASSEMBLEE PARLEMENTAIRE PARITAIRE ACP-UE

Komisja Spraw Politycznych

ACP-EU/101.753/B

19.03.2015

PROJEKT SPRAWOZDANIA

w sprawie różnorodności kulturowej i praw człowieka w krajach AKP i UE

Komisja Spraw Politycznych

Współsprawozdawcy: Abdoulaye Touré (Wybrzeże Kości Słoniowej) i Davor Ivo Stier

CZEŚĆ B: UZASADNIENIE

1. Wstęp

„Nikt nie może powoływać się na różnorodność kulturową w celu naruszenia praw człowieka, zagwarantowanych prawem międzynarodowym, ani w celu ograniczenia ich zasięgu”.

Powszechna deklaracja UNESCO o różnorodności kulturowej z 2001 r.

W wyniku globalizacji społeczeństwa w Europie, Afryce, w krajach Karaibów i Pacyfiku stają się coraz bardziej zróżnicowane. Różnorodność kulturowa stała się rzeczywistością. W świecie liczącym blisko 200 krajów istnieją liczne różne kultury. W rezultacie przy kształtowaniu strategii politycznych należy wyraźnie uznać różnice kulturowe, jednocześnie zapewniając rozwój kraju, a także promocję i ochronę praw człowieka.

Ochrona dziedzictwa kulturowego jako wspólnego dziedzictwa ludzkości stanowi centralny przedmiot zainteresowania naszego społeczeństwa obywatelskiego, a ochrona różnorodności kulturowej i sprzyjanie jej pomagają zapewniać pokój, stabilność i rozwój.

Różnorodność kulturową należy w większym stopniu promować za pomocą środków na szczeblu regionalnym, krajowym i międzynarodowym. Pomimo to ochrona różnorodności kulturowej i wartości, jakie niesie kultura, są czasem postrzegane przez strony trzecie jako twierdzenie, że wartości ludzkie – dalekie od uniwersalnych – bardzo się różnią w zależności od perspektywy kulturowej (relatywizm kulturowy).

Relatywizm kulturowy¹ to pogląd głoszący, że wartości ludzkie, dalekie od uniwersalnych, bardzo się różnią w zależności od perspektywy kulturowej. Niektórzy chcieliby zastosować ten relatywizm do rozpowszechniania, ochrony, interpretacji i stosowania praw człowieka, które można by interpretować w różny sposób w zależności od różnych tradycji kulturowych, etnicznych i religijnych. Innymi słowy, zgodnie z tym poglądem prawa człowieka są raczej zależne od kręgu kulturowego niż uniwersalne.

2. Instrumenty międzynarodowe

Prawa człowieka są nieodłącznymi prawami wszystkich istot ludzkich niezależnie od narodowości, religii, wyznania, miejsca zamieszkania, płci, pochodzenia narodowego lub etnicznego, koloru skóry, języka lub jakiegokolwiek innego statusu. Wszyscy bez dyskryminacji posiadamy jednakowe prawa człowieka. Wszystkie te prawa są wzajemnie powiązane, wzajemnie od siebie zależne i niepodzielne.

Uniwersalne prawa człowieka są często wyrażane i gwarantowane przez prawo, w postaci traktatów, zwyczajowego prawa międzynarodowego, ogólnych zasad i innych źródeł prawa międzynarodowego. Międzynarodowe prawo w dziedzinie praw człowieka określa obowiązki rządów do działania w określony sposób lub powstrzymania się od pewnych działań w celu promowania i ochrony praw człowieka i podstawowych wolności poszczególnych osób bądź grup.

¹ Nota informacyjna Narodów Zjednoczonych „The Challenge of Human Rights and Cultural Diversity” (Wyzwanie, jakim są prawa człowieka i różnorodność kulturowa) autorstwa Diany Ayton-Shenke, Departament Informacji ONZ DPI/1627/HR--marzec 1995

Powszechne i niezbywalne

Zasada uniwersalności praw człowieka to kamień węgielny międzynarodowego prawa w dziedzinie praw człowieka. Zasada ta, po raz pierwszy podkreślona w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka z 1948 r., została ponownie zapisana w licznych międzynarodowych konwencjach, deklaracjach i rezolucjach dotyczących praw człowieka. Przykładowo podczas Wiedeńskiej Konferencji Praw Człowieka w 1993 r. stwierdzono, że powinnością państw jest promowanie i ochrona wszystkich praw człowieka i podstawowych wolności, niezależnie od systemów politycznych, prawnych i kulturowych.

Wszystkie państwa ratyfikowały co najmniej jeden, a 80% państw co najmniej cztery spośród podstawowych traktatów dotyczących praw człowieka, pokazując w ten sposób, że te zobowiązania prawne są zgodne z ich poglądami i dając konkretny wyraz uniwersalności. Niektóre podstawowe normy w dziedzinie praw człowieka są objęte uniwersalną ochroną przez zwyczajowe prawo międzynarodowe niezależnie od granic czy cywilizacji.

Prawa człowieka są niezbywalne. Nie powinny być odbierane, z wyjątkiem szczególnych sytuacji i zgodnie z należyтым procesem. Na przykład prawo do wolności może zostać ograniczone, jeżeli dana osoba została uznana przez sąd za winną przestępstwa.

Wzajemnie zależne i niepodzielne

Wszystkie prawa człowieka są niepodzielne, wzajemnie powiązane i wzajemnie od siebie zależne, niezależnie czy są to prawa obywatelskie czy polityczne, takie jak prawo do życia, wolności, równości wobec prawa, czy też wolność myśli i wypowiedzi, prawa kulturowe, gospodarcze i społeczne, takie jak prawo do wolności wyznania czy religii, prawo jednostki do standardu życia odpowiedniego dla zachowania zdrowia i dobrobytu danej osoby i jej rodziny, prawo do ochrony socjalnej i edukacji, czy też prawa zbiorowe, takie jak prawo do rozwoju i samostanowienia.

Równe i niedyskryminacyjne

Niedyskryminacja to przekrojowa zasada w międzynarodowym prawie w dziedzinie praw człowieka. Zasada ta jest obecna we wszystkich najważniejszych traktatach dotyczących praw człowieka i stanowi rdzeń niektórych konwencji międzynarodowych w dziedzinie praw człowieka, takich jak Międzynarodowa konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej, Deklaracja praw osób należących do mniejszości narodowych lub etnicznych, religijnych i językowych oraz Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet.

Zasada ta ma zastosowanie do wszystkich w związku ze wszystkimi prawami człowieka i wolnościami, i zabrania dyskryminacji na podstawie niewyczerpującej listy kategorii, takich jak płeć, rasa, kolor skóry, język, opinie polityczne lub inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, własność, urodzenie lub inny status. Zasadę niedyskryminacji uzupełnia zasada równości zgodnie z art. 1 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka: „Wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi pod względem swej godności i praw”.

Zarówno prawa, jak i obowiązki

Prawa człowieka pociągają za sobą zarówno prawa, jak i obowiązki. Państwa na mocy prawa międzynarodowego zobowiązują się do przestrzegania, ochrony i realizacji praw człowieka.

Obowiązek przestrzegania oznacza, że państwa muszą powstrzymać się od ingerowania w korzystanie z praw człowieka i od ograniczania tego korzystania. Obowiązek ochrony wymaga od państw ochrony pojedynczych osób i grup przed naruszaniem praw człowieka. Obowiązek realizacji oznacza, że państwa muszą podejmować działania pozytywne ułatwiające korzystanie z podstawowych praw człowieka. Na szczeblu poszczególnych osób oznacza to, że przysługują nam prawa człowieka, ale musimy też szanować prawa człowieka przysługujące innym.

3. Różnorodność kulturowa, rozwój i prawa człowieka

Warunkiem niezbędnym do tego, by społeczeństwa mogły żyć harmonijnie, jest dobre zarządzanie różnorodnością kulturową i konfliktami, które mogą się pojawić na jej tle. Harmonijne współzycie sprzyja wzrostowi gospodarczemu, zdrowiu i edukacji, i dlatego jest narzędziem uporania się z biedą.

Należy także podkreślić konieczność bezwzględnego zapewnienia równości praw przysługujących kobietom i mężczyznom. Szkodliwe praktyki, które są niedopuszczalne z perspektywy praw człowieka, takie jak okaleczanie narządów płciowych kobiet, wczesne i przymusowe małżeństwa, ludobójstwa ze względu na płeć, w tym zabijanie niemowląt płci żeńskiej lub aborcja ze względu na żeńską płeć płodu, zbrodnie w imię honoru czy odmawianie kobietom prawa do odpowiedniego wykształcenia muszą zatem być zakazane, a każde naruszenie zakazu musi spotkać się z surową karą.

Wiele praw człowieka przyczynia się do promocji i ochrony różnorodności kulturowej. „Jednocześnie społeczeństwo pluralistyczne sprzyja korzystaniu z praw człowieka”². W Powszechnej deklaracji o różnorodności kulturowej przyjętej przez UNESCO w 2001 r. stwierdza się, że „obrona różnorodności kulturowej stanowi imperatyw etyczny, nieodłączny od poszanowania godności ludzkiej” i „nakłada ona obowiązek poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności”. Podobnie Konwencja w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego przyjęta także przez UNESCO w 2005 r. przewiduje, że „różnorodność kulturowa może być chroniona i promowana jedynie wtedy, gdy zagwarantowane są prawa człowieka i podstawowe wolności”.

Faktycznie promocja i ochrona konkretnych praktyk kulturowych może być równoznaczna z naruszaniem praw człowieka. Prawa kulturowe nie mogą uzasadniać tortur, zabójstw, ludobójstwa, dyskryminacji ze względu na płeć, rasę, język lub religię ani naruszania jakiegokolwiek z pozostałych powszechnych praw człowieka i podstawowych wolności ustanowionych prawem międzynarodowym.

„Prawa człowieka i różnorodność kulturowa są zbyt złożone i zbyt dynamiczne, by pozostawić je tylko prawu i państwu”³.

Sprawozdawca AKP pragnie podkreślić, że musimy uznać także, że ta złożoność powinna nakładać wymóg ostrożności przy jednostronnej uniwersalizacji praktyk niektórych

² Y. Donders, „Human Rights and Cultural Diversity: Too Hot to Handle” [Prawa człowieka i różnorodność kulturowa: gorący temat], *Netherlands Quarterly of Human Rights [Holenderski kwartalnik praw człowieka]*, 2012, vol. 30, nr 4, str. 377.

³ *Ibid.*, str. 381.

społeczeństw. Niebezpieczne i nawet szkodliwe byłoby narzucanie modeli cywilizacji ludziom, którzy są zdecydowanie przeciwni wartościom przyświecającym tym modelom, pod pretekstem uniwersalności praw człowieka.

Równocześnie współsprawozdawca PE pragnie podkreślić, że o ile każdy człowiek ma prawo do kultury, w tym prawo do korzystania z życia kulturowego i tożsamości kulturowej oraz ich rozwijania, o tyle prawa kulturalne nie przysługują w momencie, w którym naruszają inne prawa człowieka. Zgodnie z prawem międzynarodowym z żadnego prawa nie można korzystać kosztem innego prawa lub inne prawo niszczyć. Wspólnoty kulturowe powinny być tutaj zatem bardziej zaangażowane, ponieważ odgrywają ważną rolę w tym zakresie. Stanowią one istotne struktury o charakterze społecznym, które powinny brać udział w realizacji praw człowieka, tak by stopniowo były one akceptowane przez ludzi i przestrzegane w praktyce.

4. Instytucjonalne taktyki w stosunku do różnorodności

Ponieważ żyjemy obecnie w świecie bardzo zróżnicowanym, należy usprawnić modele państwa zapewniającego szanowanie różnorodności. W demokratycznych państwach europejskich i w państwach Afryki, Karaibów i Pacyfiku można znaleźć cały wachlarz różnych rozwiązań konstytucyjnych i politycznych:

dla Unii Europejskiej i jej państw członkowskich wybór polegający na opracowywaniu wzmocnionego instrumentu zachowania i promocji różnorodności kulturowej jest oczywisty. Takiego wyboru dokonuje coraz więcej państw zainteresowanych integracją globalnych strategii na rzecz zrównoważonego rozwoju. Konieczne jest przejście od skromnej deklaracji do prawnie wiążącej konwencji, od budowania zdolności zorientowanego na działanie poprzez Światowy Sojusz na rzecz Różnorodności Kulturowej do działań normatywnych poprzez proces międzyrządowy. Zasadniczym celem takiego instrumentu powinno być promowanie różnorodności kulturowej, przyczynianie się do dialogu kulturowego oraz wspieranie wzajemnego zrozumienia i szacunku.

Legitymacja, jaką UNESCO uzyskało w tym zakresie, jest niezbędnym warunkiem sukcesu, chociaż nie jest jego gwarancją, ponieważ decyzje są podejmowane w drodze uzgodnionego stanowiska 200 państw. Korzystne jest także to, że Powszechna deklaracja o różnorodności kulturowej przyjęta przez UNESCO oraz Deklaracja o różnorodności kulturowej przyjęta przez Radę Europy – niewątpliwie podstawowe dokumenty służące Konwencji dotyczącej tej dziedziny – wychodzą poza wąskie aspekty handlowe dotyczące usług oświatowych i kulturalnych oraz dóbr kultury poprzez wprowadzenie konkretnych celów, takich jak rozwój trwałych lokalnych sektorów kultury oraz usprawnianie dystrybucji dzieł kultury na szczeblu globalnym.

Unia i Parlament Europejski są zatem bardzo zainteresowane poważnym traktowaniem tego zagadnienia i zapewnieniem spójności między wewnętrzną i zewnętrzną polityką UE oraz umowami wielostronnymi. Komisja potwierdziła ostatnio przywiązanie Unii do rozwiązań wielostronnych jako zasadniczego elementu polityki zewnętrznej⁴. W związku z niepewnością na świecie i rozlicznymi zagrożeniami pokojowego współistnienia i wzajemnego zrozumienia między narodami i kulturami należy przedkładać rozwiązania wielostronne nad jednostronne. Innymi słowy, używając sformułowania z nieformalnego

⁴ COM(2003) 526 final.

posiedzenia ministrów kultury w Salonikach podczas greckiej prezydencji: „Europa jako kontynent kultury nie może ani zaakceptować zagrożenia jednorodności kulturowej, ani zagrożenia zderzenia cywilizacji. Europejską odpowiedzią jest naleganie na zabezpieczenie i promowanie różnorodności kulturowej”.

5. Podsumowanie

Różnorodność kulturowa jako taka nie stanowi problemu dla rozwoju i praw człowieka. Przeciwnie, prawa człowieka i różnorodność kulturowa są wzajemnie zależne i wpływają na siebie korzystnie. Różne prawa człowieka, takie jak wolność wyznania, myśli i słowa odgrywają bezpośrednią rolę w promowaniu i ochronie różnorodności kulturowej.